ЕЛЕКТРИКА І МАГНЕТИЗМ

Електронний курс лекцій

Укладач: Данилов А.Б.

Лекція *15*

Теорема Гаусса

та її застосування.

Всі науки можна класифікувати на дві групи:

1. Фізика.
2. *Колекціонування марок.*

Ернест Резерфорд

План лекції

- Потік вектора напруженості електричного поля.
- Теорема Остроградського-Гаусса.
- Застосування теореми Остроградського-Гаусса до розрахунку електричних полів.
- Теорема Гаусса у диференціальній формі.
- Робота сил електростатичного поля.

Лекція 15
Теорема Гаусса

Потік вектора $\vec{E}$

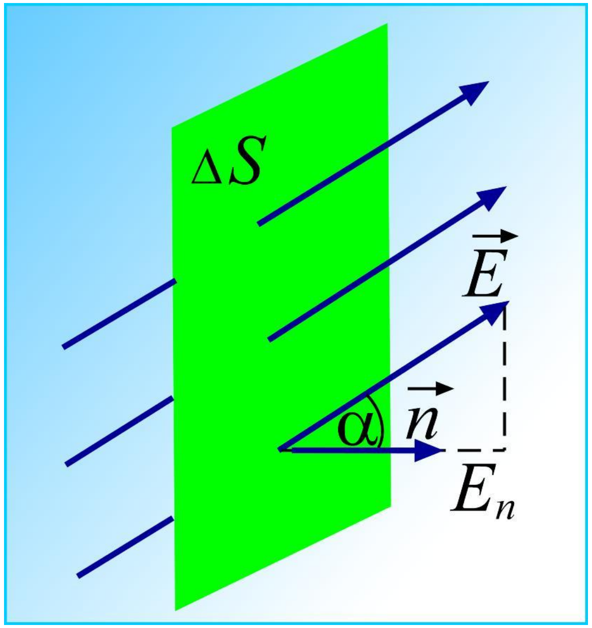

Потік вектора E крізь площадку ΔS

$$\boxed{\Delta\Phi_E = E\Delta S\cos\alpha = E_n\,\Delta S}$$

Лекція 15
Теорема Гаусса

Потік вектора E

Елементарний електричний потік

$$\boxed{d\Phi_E = E_n dS}$$

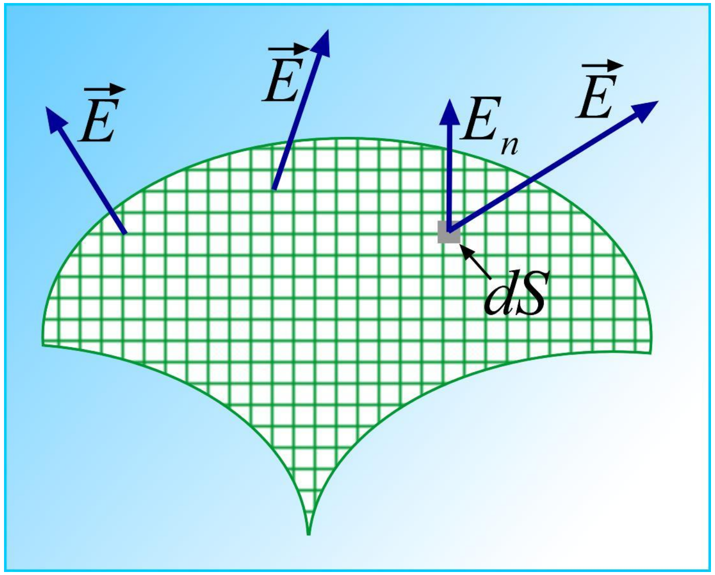

Повний потік крізь поверхню *S*

$$\boxed{\Phi_E = \int_S E_n dS}$$

Лекція 15
Теорема Гаусса

Теорема Гаусса

Гаусс Карл Фрідріх,
(1777-1855)

Німецький математик і фізик. Роботи з алгебри, теорії чисел, диференціальної геометрії і теорії чисел, електрики і магнетизму, астрономії.

Лекція 15
Теорема Гаусса

Теорема Гаусса

Потік вектора напруженості Φ_E ***електростатичного поля у вакуумі крізь довільну замкнену поверхню S зсередини назовні дорівнює алгебричній сумі тих точкових зарядів*** q_i***, які охоплюються поверхнею S, поділеній на електричну сталу*** ε_0***.***

$$\boxed{\Phi_E = \oint_S E_n dS = \frac{1}{\varepsilon_0}\sum_{i=1}^{N} q_i}$$

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля нескінченної площини

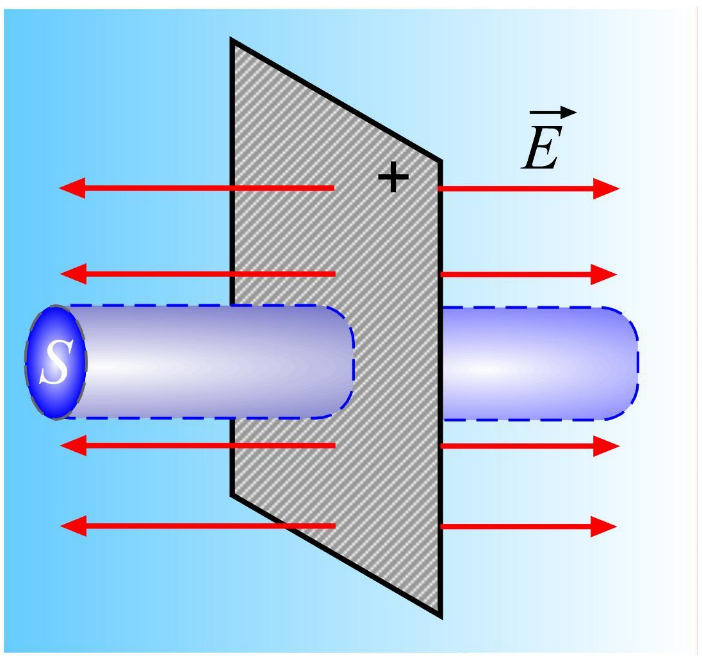

$$\boxed{E = \frac{\sigma}{2\varepsilon_0}}$$

Лекція 15
Теорема Гаусса

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля двох різнойменно заряджених площин

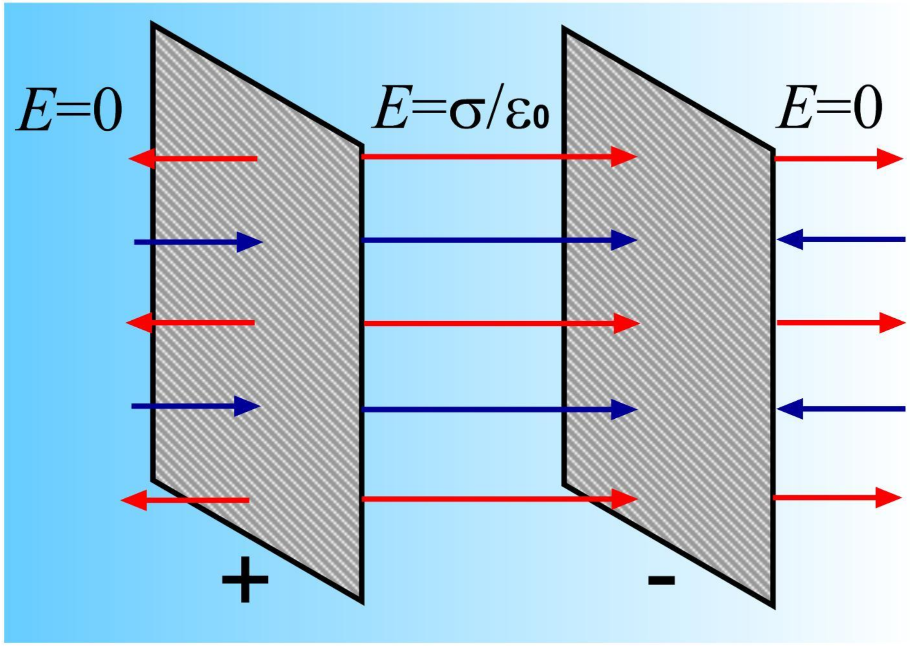

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля поблизу поверхні зарядженого провідника

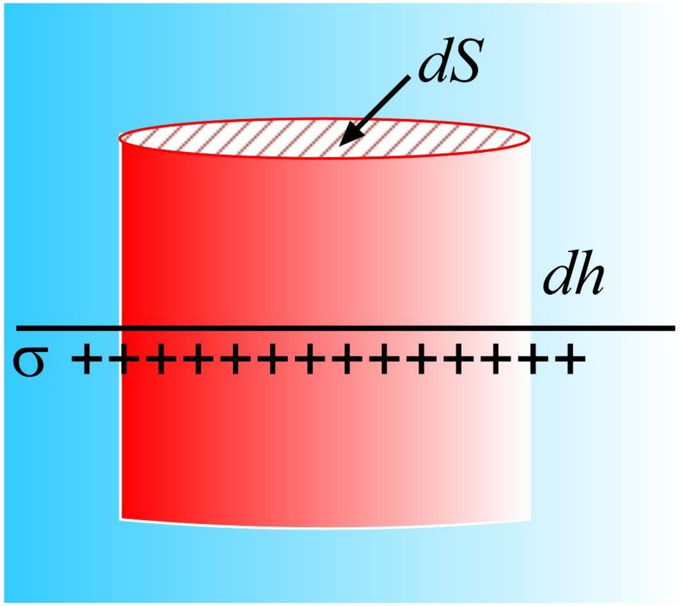

$$\boxed{E = \frac{\sigma}{\varepsilon_0}}$$

Лекція 15
Теорема Гаусса

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля нескінченної зарядженої нитки, довгого циліндра

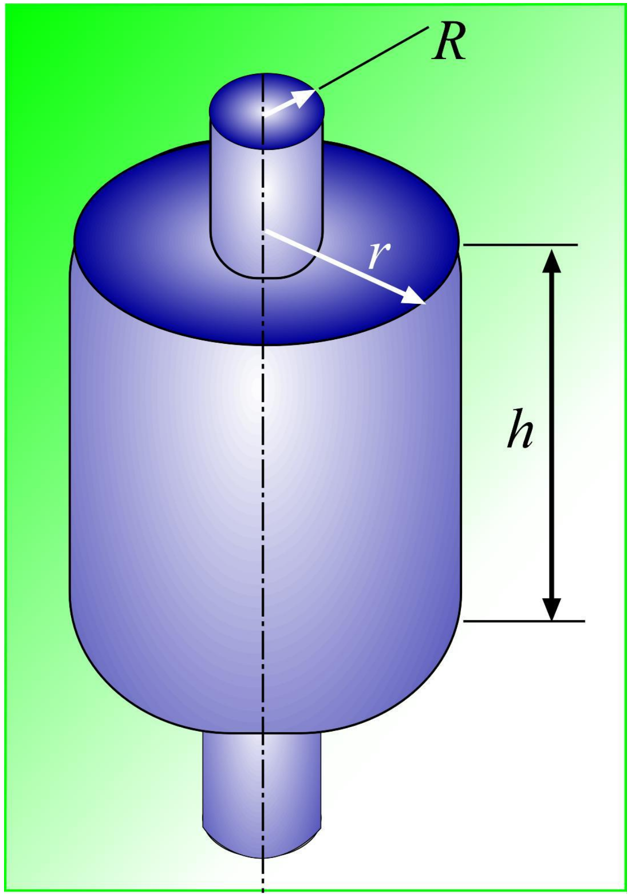

Провідний циліндр радіуса R, по якому заряд розподілено рівномірно з лінійної густиною τ

Ззовні
$$\boxed{E = \frac{\tau}{2\pi\varepsilon_0 r}}$$

Всередині
$$\boxed{E = 0}$$

Лекція 15
Теорема Гаусса

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля нескінченної зарядженої нитки, довгого циліндра

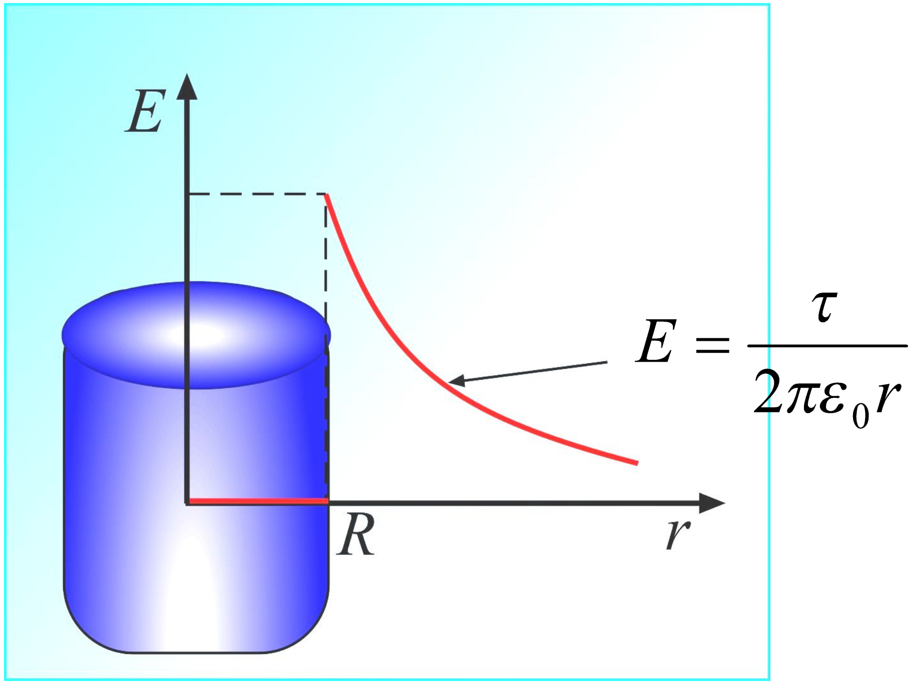

Лекція 15
Теорема Гаусса

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля нескінченного довгого діелектричного циліндра

Непровідний циліндр радіуса R, в якому заряд розподілено рівномірно з об'ємною густиною ρ

Ззовні циліндра

$$\Phi_E = ES_б = E2\pi\, r\, h = \frac{1}{\varepsilon_0}\rho V_{непров.ц.} = \frac{1}{\varepsilon_0}\rho\pi R^2 h$$

$$\boxed{E = \frac{\rho\pi\, R^2 h}{2\pi r h\, \varepsilon_0} = \frac{\rho\, R^2}{2\varepsilon_0 r}}$$

Всередині циліндра

$$\Phi_E = ES_б = E2\pi rh = \frac{\rho V_{доп.ц.}}{\varepsilon\varepsilon_0} = \frac{\rho\pi\, r^2 h}{\varepsilon\varepsilon_0}$$

$$\boxed{E = \frac{\rho\, r}{2\varepsilon\varepsilon_0}}$$

Лекція 15
Теорема Гаусса

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля нескінченного довгого діелектричного циліндра

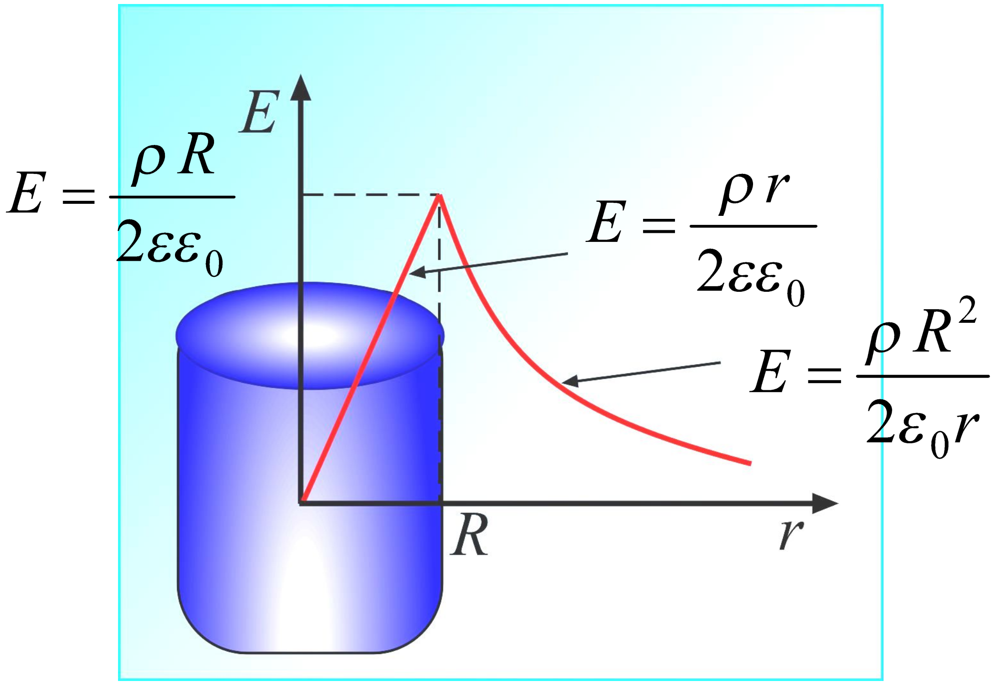

Лекція 15
Теорема Гаусса

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля рівномірно зарядженої сфери

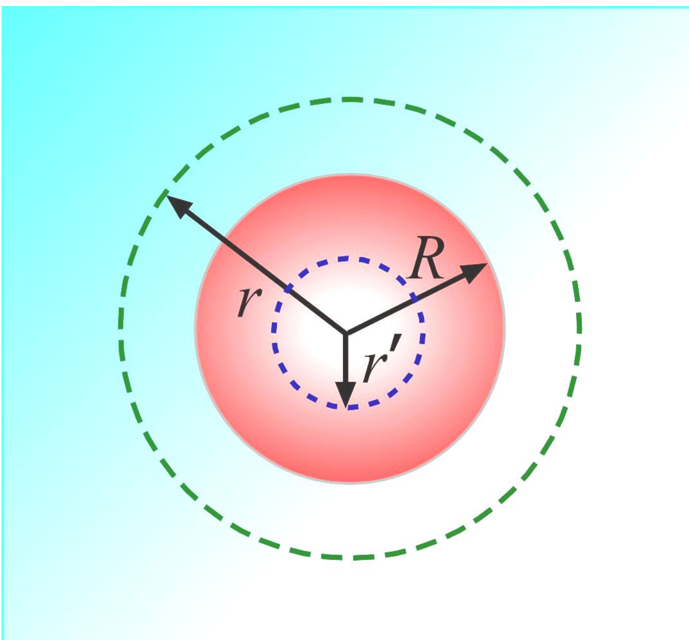

Провідна сфера:

Ззовні

$$\boxed{E = \frac{q}{4\pi\varepsilon_0 r^2}}$$

Всередині

$$\boxed{E = 0}$$

Лекція 15
Теорема Гаусса

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля рівномірно зарядженої сфери

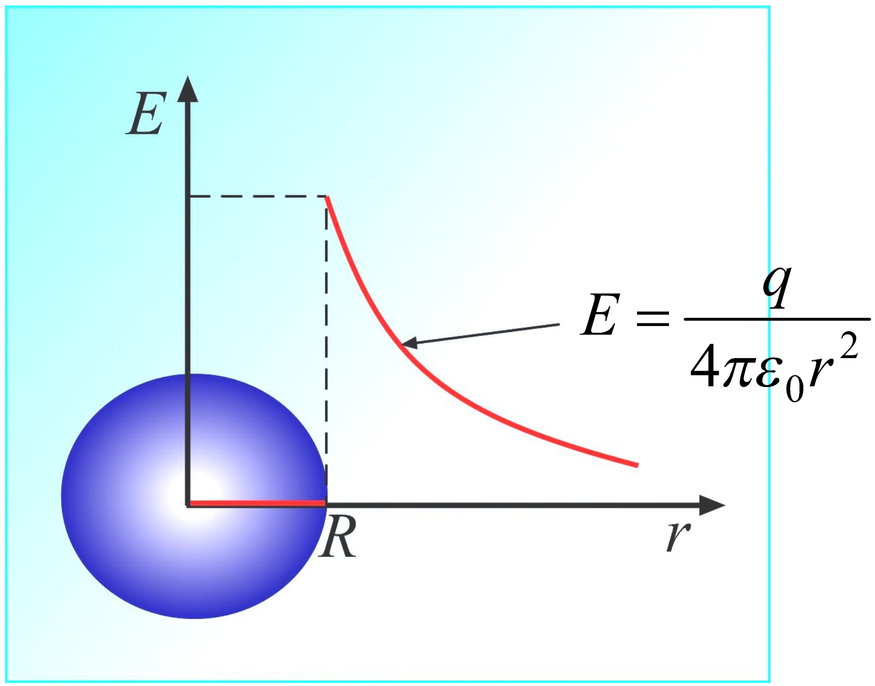

Лекція 15
Теорема Гаусса

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля ***непровідної кулі***

Ззовні кулі

$$\Phi_E = E\,S = E\,4\pi\,r^2 \;=\frac{q}{\varepsilon_0} = \frac{\rho\,4\pi\,R^3}{3\varepsilon_0}$$

$$\boxed{E = \frac{\rho\,4\pi\,R^3}{4\pi r^2\,3\,\varepsilon_0} = \frac{\rho\,R^3}{3\varepsilon_0 r^2}}$$

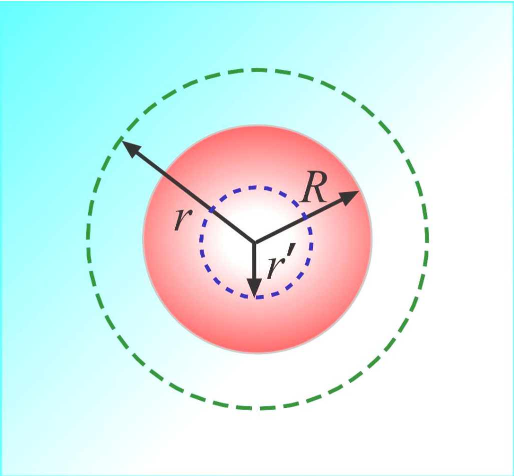

Всередині кулі

$$\Phi_E = ES = E\,4\pi\,r'^2 \;=\frac{q'}{\varepsilon\varepsilon_0} = \frac{\rho\,4\pi\,r'^3}{3\,\varepsilon\varepsilon_0}$$

$$\boxed{E \;= \frac{4\pi\rho\,r'^3}{4\pi\,r'^2\,3\varepsilon\varepsilon_0} = \frac{\rho\,r'}{3\varepsilon\varepsilon_0}}$$

Приклади розрахунку полів за Гауссом

Напруженість поля **непровідної кулі**

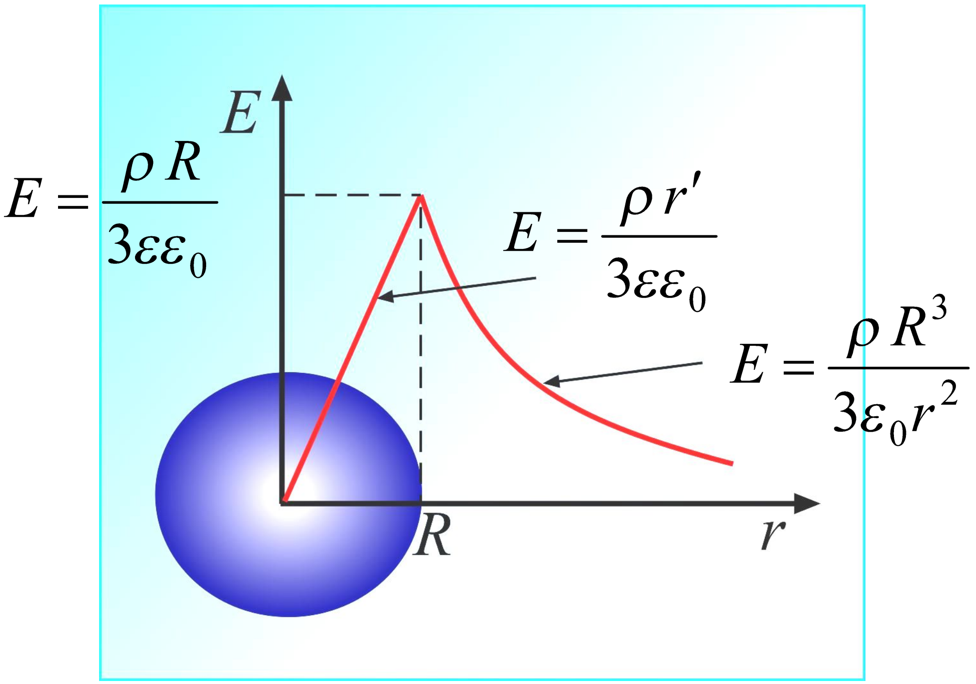

Лекція 15
Теорема Гаусса

Поняття дивергенції

Дивергенцією деякого векторного поля $\boldsymbol{A}(\boldsymbol{r})$ називається границя відношення

$$div\,\boldsymbol{A} = \lim_{V \to 0} \frac{\oint_S A_n dS}{V}$$

У декартовій системі координат

$$div\,\boldsymbol{A} = \frac{\partial A_x}{\partial x} + \frac{\partial A_y}{\partial y} + \frac{\partial A_z}{\partial z}$$

$$div\,\boldsymbol{A} = (\boldsymbol{\nabla A})$$

$$\boldsymbol{\nabla} = \frac{\partial}{\partial x}\boldsymbol{i} + \frac{\partial}{\partial y}\boldsymbol{j} + \frac{\partial}{\partial z}\boldsymbol{k}$$

Лекція 15
Теорема Гаусса

Теорема Гаусса в диференціальній формі

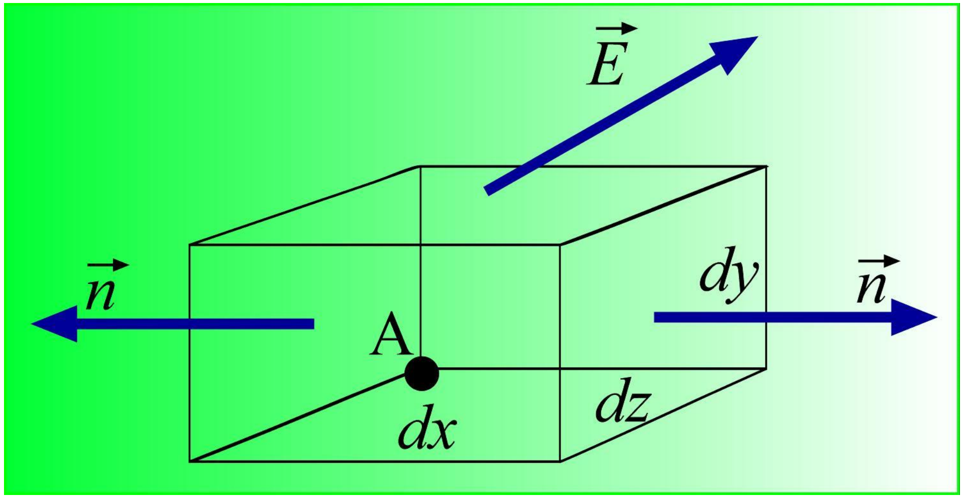

$$\oint_S E_n dS = \int_V div\,\boldsymbol{E}\,dV = \frac{1}{\varepsilon_0}\int_V \rho\,dV$$

$$\boxed{\operatorname{div}\boldsymbol{E} = \frac{\rho}{\varepsilon_0}}$$

- Дивергенція фізично характеризує потужність джерел або стоків.
- Заряди є джерелами (додатний) і стоками (від'ємний) електричного поля.

Лекція 15
Теорема Гаусса

Робота сил електростатичного поля

•Елементарна робота сил електростатичного поля

$$dA = \left(\vec{F} \cdot d\vec{l}\right) = F dl \cos\alpha = q_0 E\, dl \cos\alpha$$

•Для поля точкового заряду

$$dA = \frac{q_0 q}{4\pi\varepsilon_0} \frac{dr}{r^2}$$

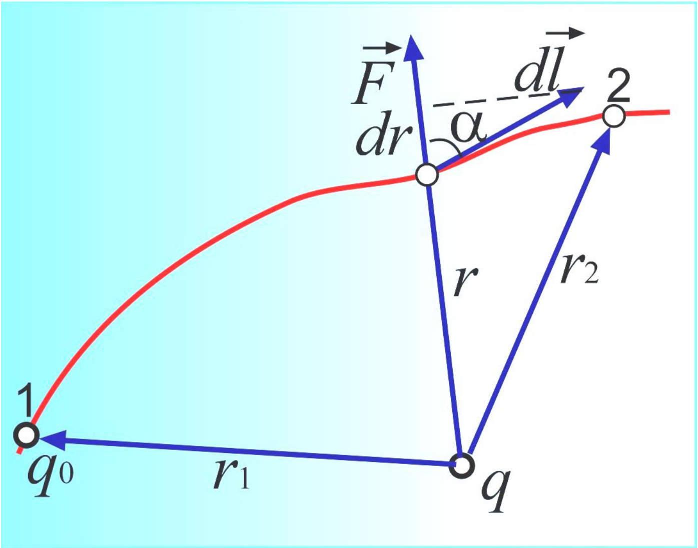

Робота сил електростатичного поля

Робота сил електростатичного поля точкового заряду при переміщенні в цьому полі пробного заряду з точки 1 в точку 2**:**

$$A_{1-2} = \int\limits_{(1)}^{(2)} dA = q_0 \int\limits_{(1)}^{(2)} (\boldsymbol{E} \cdot d\boldsymbol{l}) = \frac{q_0 q}{4\pi\varepsilon_0} \int\limits_{r_1}^{r_2} \frac{dr}{r^2} = \frac{q_0 q}{4\pi\varepsilon_0} \left(\frac{1}{r_1} - \frac{1}{r_2} \right)$$

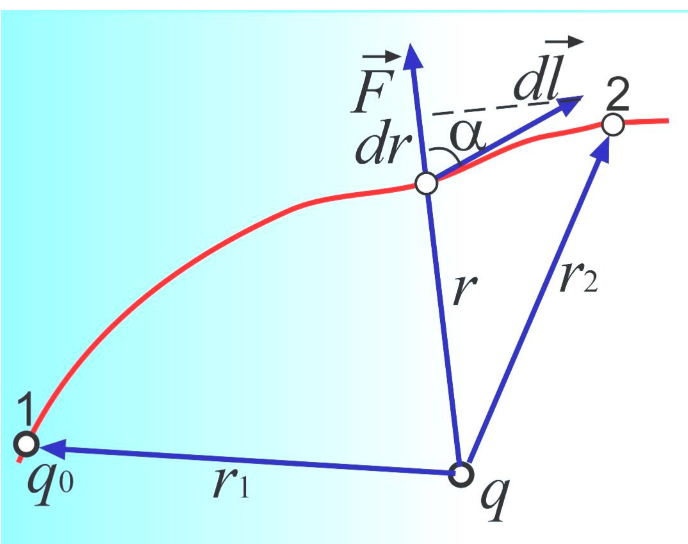

Робота додатна, якщо:

- однойменні заряди віддаляються;
- різнойменні заряди наближаються.

Робота від'ємна, якщо:

- різнойменні заряди віддаляються;
- однойменні заряди наближаються.

Лекція 3
Потенціал електростатичного поля

Робота сил електростатичного поля

Робота електростатичного поля не залежить від форми шляху переміщення заряду від точки 1 до точки 2, а визначається лише положенням початкової і кінцевої точки.

Силові поля, що задовольняють таку умову, називаються ***потенціальними***, *або* ***консервативними***

Дякую за